

Рецензия

Според публикувания през м. януари 2010 г. доклад на Организацията на обединените нации (ООН) „Застаряване на световното население 2009“ само за 10 години броят на хората в световен мащаб над 60-годишна възраст се е увеличил със 100 милиона. В момента техният брой е 700 милиона, или 11 процента от световното население. Според изследването процесът на застаряването е в настъпление навсякъде по света. Така до 2050 г. 2 милиарда души ще са на повече от 60 години, което се равнява на 22 процента от световното население. България се нарежда в първата десетка на най-застарелите държави в света. Тя е на пето място в света по процентен дял на възрастното население в рамките на общото население – 24.2 процента от населението на Република България е над 60 години. С по-високи показатели за процентен дял на възрастното население са само Япония, Италия, Германия и Швеция. По критерий *средна възраст на населението* България е седма в света. Данните от доклада показват застрашителна тенденция на застаряване на населението – в предишното демографско проучване на ООН от 2007 г. нашата страна е седма по застаряване с 22.9% население над 60 години и девета по средна възраст на населението си – 40.6 години. Отдавна се твърди, че в Европа, а и изобщо в западния свят, естественият спад в ръста на населението превишава прираста. Професорът по социология Дъдли Постън от Тексаския университет, проф. Кенет Джонсън от университета на Ню Хемпшир и проф. Лейтън Фийлд от университета Маунт Сейнт Мери са публикували ново изследване по демографска динамика в *Population and Development Review*. Изследователите са изяснили, че в 17 европейски страни смъртността превишава раждаемостта. Това се отнася както до най-населените европейски страни (Германия, Италия, Русия), така и до други европейски страни (Унгария, Хърватия, България, Чехия, Швеция и балтийските страни, също Гърция и Португалия).

Общата картина е такава, че в 58% от 1391 окръга на Европа смъртността е по-висока от прираста, докато в САЩ са 28% за 3141 окръга.

Демографските промени в идните години ще доведат до увеличаване на броя на възрастните хора. Удълженият живот на човешката популация е голям медицински и социален успех, но същевременно е и голямо предизвикателство, изискващо огромни усилия, отгаденост и съпричастност от лекари и групи медицински и немедицински специалисти при работа с възрастните пациенти. Гериатричните пациенти са специфична група поради уязвимостта си към физиологични, психологични, социални и здравословни проблеми. Разкриване на съвременната характеристика на гериатричния пациент, особеностите на стареенето в био-психо-социален аспект, допълнителна лекарска квалификация и добиване на компетенции, подобряващи обгрижването на тези пациенти, са наложителни, предвид запазващата се тенденция на демографско стареене.

Придобиването на умения за работа в мултидисциплинарен екип, холистичният подход и познаването на сложността на системата за социални грижи също ще помогнат да бъдат осигурени най-добрите грижи за възрастните и старите хора. Ще се намали необходимостта от хоспитализация, както и продължителността на престоя в болнично лечебно заведение. Ще се регулират случаите на нежелани събития, усложненията на съществуващи заболявания или рискът от възникване на нови и като цяло ще се подобрят качеството и продължителността на живота.

Книгата „Комплексен подход в терапията в старческа възраст и при дълголетици. Гериатрични аспекти на съвременната диагностика и терапия • 2019“ под редакцията на проф. Борислав Георгиев, проф. Георги Момеков и доц. Любомир Киров предлага широк преглед на важни въпроси, свързани със заболяванията при възрастните и старите хора. Съдържанието на книгата включва 28 изключително важни теми, касаещи възрастните хора, като много от разделите следват общ модел със заглавия и подтеми. Основните акценти в книгата, които бих определил, са три, като първият е свързан с епидемиологията на стареенето, социално-медицинските аспекти, съпътстващи възрастните хора и техния хранителен статус. Получените данни за храненето на възрастните показват благоприятни и неблагоприятни аспекти в модела на хранене, както и необходимост от насочени усилия към положителни промени в храненето на възрастните. Осигуряването на национални представителни данни за

хранителния прием на енергия, макронутриенти и микронутриенти при лицата над 80 години е надеждна научна информация – необходимо условие за разработване на националната хранителна политика с адекватни интервенционни стратегии.

Вторият акцент включва няколко важни ефекта и последици от стареенето и тяхното въздействие върху сърдечно-съдовата система – артериалната хипертония при възрастните хора, протичането и лечението на сърдечната недостатъчност в старческата възраст, особеностите на стареещото сърце и свързаните с него промени, ехокардиографската оценка при пациентите в напреднала възраст и т.н. Все важни въпроси, на които книгата „Комплексен подход в терапията в старческа възраст и при дълголетници...“ дава отговори. В частта „Ефекти на стареенето върху сърдечно-съдовата система“ се представят различни гледни точки относно „успешното“ и „неуспешното“ стареене и взаимодействието на сърдечно-съдовото стареене със специфични аспекти от патофизиологията на сърдечно-съдовите заболявания. Авторите подробно излагат различните рискови фактори като последствие от стареенето и тяхното влияние върху различни сърдечно-съдови структури, често явяващи се причина за „неуспешно“ стареене. Подробно са описани едни от най-честите рискови фактори за това, като ендотелната дисфункция, артериалната ригидност и комплайнс, митохондриалния оксидативен стрес и др. Представянето и на някои типични ехокардиографски промени, касаещи възрастните пациенти, допълва комплексния подход при диагностиката на различни заболявания, характерни за тази възраст.

Поставянето на проблема „артериална хипертония“ при възрастни пациенти е от особено значение поради факта, че честотата на хипертонията при пациентите над 80 години е повече от 50%. И още, с остаряването се променят физическият и когнитивният капацитет, а оттам и качеството на живота. Комуникацията с пациентите в старческа възраст е затруднена и това се отразява върху лечебния процес, придържането към терапията и крайния изход. Допълнителни затруднения внася и полипрагмазията, породена от множеството съпътстващи сърдечни и несърдечни заболявания. В крайна сметка всичко това води до лош контрол на АН, а последициите от лошия контрол на АН в старческата възраст се изразяват в по-висока честота на мозъчно-съдова болест, съдова деменция, когнитивна дисфункция, болест на Алцхаймер, нарушения в левокамерната структура и функция, исхемична болест на сърцето, ритъмно-проводни

нарушения, аортна и периферно-съдова болест, хронична бъбречна недостатъчност, офталмологични нарушения и др.

Третият важен акцент в книгата са фармакокинетичните и фармакодинамичните промени в старческата възраст, както и актуалните аспекти във фармакотерапията при възрастните хора. Подробно са представени различни класове и групи медикаменти, тяхната фармакокинетика, особеностите, които следват възрастните пациенти, и рисковете, породени от това, като приложението на диуретици при възрастни, дозиране на антикоагулантна терапия, лекарствени взаимодействия и т.н. Авторите предлагат препоръки за избор на определен медикамент, принципите на които определят избора, както и съобразяването на терапията със съпътстващите възрастния пациент други заболявания или коморбидности. Важен акцент в книгата е водно-електролитният дисбаланс, съпътстващ възрастния пациент, и особено старите хора, промените в бъбречната функция като следствие от стареенето и необходимостта от адекватен подход при избора на лечение, който трябва да бъде съобразен с бъбречната функция или с изчислената гломерулна филтрация. Не на последно място, искам да спомена и главата „Стареене на половата система у мъжа – физиологични и патологични промени“, и заключението, че установяването и лечението на късно започващия хипогонадизъм са важна стъпка за подобряване на здравето и качеството на живот на възрастните мъже.

Книгата съдържа 600 стр., с богата литературна справка след всяка тема и представен медицински проблем и е написана на литературен български език.

Авторите са водещи учени и изследователи в областта си, заради което биват периодично ангажирани от различни държавни институции за представяне на свои експертни становища.

Доброто познаване на структурните и физиологичните промени, които настъпват със стареенето, и на основната патофизиология на заболяванията в напреднала възраст са предпоставка за правилното разбиране и формиране на рационална основа за диагностика и лечение. Засегнати са често срещани заболявания или състояния, засягащи сърдечно-съдовата, пикочоотделителната и ендокринната система, дерматологични проблеми и др. Представена е информация за патогенезата, клиниката, специфичната терапия, коморбидността и лекарствените взаимодействия. Специално внимание е отделено на терапевтичните подходи и тяхната специфика при старите хора. В книгата се предлага на лекарите от извънболничната и болничната

помощ систематичен подход към гериатричната медицина. Вярвам, че с тази книга читателите ще се убедят, че науката за старческата възраст и медицината за възрастните и старите хора са интересни, разнообразни и предизвикателни, което се определя от сложността на пациентите, големите възможности за клинична проницателност и вземане на решения. Книгата „Комплексен подход в терапията в старческа възраст и при дълголетници. Гериатрични аспекти на съвременната диагностика и терапия • 2019“ е предназначена не само за студенти по медицина и млади лекари, които имат сравнително малко специализирано обучение за старите хора, но би била полезна и за всички лекари, които диагностицират и лекуват възрастни пациенти и стари хора.

Юли 2019 г.

проф. д-р Борис Богов

Рецензия

Настоящата книга представлява интердисциплинарна монография, която обединява усилията на широк кръг специалисти в областта на най-честите заболявания при възрастни пациенти над 65 години. Монографията е изключително актуална във връзка с факта, че България е на едно от челните места в света със застаряващо население. От друга страна, продължителността на живота на българското население е една от най-ниските от страните членки на Европейския съюз.

Авторите са безспорни и утвърдени специалисти у нас и известни в чужбина в своята област, което гарантира високия интерес към книгата. Тя е написана в академично-научен стил и отразява обективно последните новости в диагностиката и лечението на най-честите заболявания в старческата възраст.

Съдържанието на книгата е логично построено, като се започва със социално-медицинските аспекти в старческата възраст, епидемиология, хранене и хранителен статус при възрастни лица. Особено място е отделено на артериалната хипертония, сърдечната недостатъчност и коморбидността в старческата възраст. Засегнати са и водно-електролитните промени, както и неизбежният спътник – остеопорозата. Представени са фармакокинетичните и фармакодинамичните промени, както и актуалните аспекти на фармакотерапията при възрастни пациенти. Много добро впечатление правят подробното отразяване на възможността за първична профилактика със статини при възрастни и стари хора, както и използването на антикоагуланти в профилактиката на една от най-честите причини за смъртността при възрастни пациенти, а именно инсулта. Обърнато е внимание и на употребата на лечебни растения от гериатричната популация и на високия риск от клинично значими лекарствени взаимодействия с оглед на факта, че възрастните пациенти, от една страна, считат, че растителните хранителни добавки са безопасни,

не съобщават на лекаря за тях, а, от друга страна, при твърде често срещаната коморбидност използват по 5–6 различни лекарствени продукта с висок потенциал за лекарствени взаимодействия.

Книгата е изключително актуална с оглед подбирането на ефикасна, безопасна, удобна за пациента и фармакоикономически рационална терапия за възрастните пациенти, целяща повишаване на качеството на живота им. За да се достигне тази цел, е необходимо обединяването на усилията на голям брой специалисти с оглед екипното лечение на тези заболявания. Настоящата книга може да бъде изключително ценно помагало за ежедневната клинична дейност на общо-практикуващи лекари, лекари-специалисти и клинични фармацевти в обезпечаване на усилията за поддържането на профилактиката и лечението на широк кръг заболявания при възрастни пациенти.

Юли 2019 г.

Проф. г-р Николай Данчев